

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

PL m.fl. ./ Allmän åklagare m.fl. ang. grovt rån m.m.
(Svea hovrätts dom den 18 juni 2025 i mål B 4393-25)

Riksåklagaren har förelagts att skyndsamt svara på PL:s, CU:s, AT:s, LJ:s och ES:s överklaganden. Svaret ska enligt föreläggandet särskilt gälla frågorna om rubricering och påföljd avseende PL, CU, LJ och ES. Svaret koncentreras till dessa frågor och följande anför.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrätts dom men tillstyrker prövningstillstånd i fråga om rubricering och påföljd avseende de brott som PL, CU, LJ och ES har dömts för. Det saknas i övrigt skäl för prövningstillstånd i målet.

Bakgrund

Hovrätts dom

PL, CU, AT, LJ och ES är dömda för brottslighet med koppling till tolv rån som genomförts mot lika många målsägande i deras hem efter att målsägandena fått kontakt med ES via kontaktsidor på internet och bestämt möte. Rånvåldet har bestått i att målsägandena i sina bostäder har bedövats med en drog eller receptbelagt sömnmedel, i de flesta fall i kombination med alkohol, och därmed försatts i vanmakt.

PL har dömts för medhjälp till grovt rån vid två tillfällen till fängelse i sju år. Brotten medhjälp till bedrägeri och medhjälp till försök till bedrägeri har bedömts ingå i brotten som han dömts för.

CU har dömts för grovt rån vid fyra tillfällen och medhjälp till grovt rån vid tre tillfällen till fängelse i nio år. Brotten bedrägeri, försök till bedrägeri och medhjälp till bedrägeri har bedömts ingå i brotten som hon dömts för.

AT har dömts för penningtvätsbrott till villkorlig dom och böter.

LJ har dömts för grovt rån till fängelse i fem år. Brottet bedrägeri har bedömts ingå i brottet som han dömts för.

ES har dömts för rån vid tolv tillfällen till fängelse i tio år och sex månader. Brotten bedrägeri, försök till bedrägeri och försök till grovt bedrägeri bedömts ingå i brotten som hon dömts för.

Rubriceringen av rånbroten

I åtalet har det gjorts gällande att rånerna bör bedömas som grova brott eftersom målsägandena har utsatts för livsfara genom att de försatts i vanmakt och därefter lämnats skyddslösa, de tilltalade har visat synnerlig råhet och/eller på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat målsägandenas skyddslösa och utsatta ställning samt gärningarna har varit av särskilt farlig art.

Både tingsrätten och hovrätten har efter en helhetsbedömning rubricerat rånerna som grova brott.

Tingsrätten har bedömt att gärningarna inte kan anses ha varit av särskilt farlig art, men att det tillvägagångssätt de tilltalade har använt sig av vid rånerna har inneburit att samtliga målsäganden har försatts i ett livshotande tillstånd. Att ingen av målsägandena har behövt eller har uppsökt läkarvård förändrar enligt tingsrätten inte den bedömningen. Tingsrätten har vidare bedömt att även om den försvårande omständigheten som avser utnyttjande av brottsoffer i skyddslös eller utsatt ställning inte är direkt tillämplig i det här fallet, eftersom målsägandena inte tillhör denna kategori brottsoffer, så finns det inte något hinder mot att vid den helhetsbedömning av samtliga omständigheter som avgör rubriceringsfrågan beakta det sätt som brottet utförts på. Vid denna helhetsbedömning har de tilltalade enligt tingsrätten agerat mycket hänsynslöst och på ett hänsynslöst sätt utnyttjat målsägandenas skyddslösa eller utsatta ställning. Vid en helhetsbedömning av de redovisade omständigheterna har rånerna rubricerats som grova brott.

Hovrätten, som delat tingsrättens bedömning att gärningarna inte kan anses ha varit av särskilt farlig art, har i övrigt utvecklat skälen för sin bedömning i rubriceringsfrågan enligt följande.

Att våldet har varit livsfarligt innebär inte nödvändigtvis att bestående skador har uppstått och avser inte skadornas omfattning och karaktär utan om våldet har utförts med risk för den utsattes liv. Vid bedömningen av om målsägandena i detta mål har utsatts för livsfara kan det konstateras att ingen av målsägandena har behövt sjukhusvård och att ingen annan livsfarlig situation, såsom brand, har uppstått under tiden de var försatta i vanmakt. För vissa av åtalspunkterna saknas även bevisning om vilken substans som målsägandena fick i sig när de drogades. Det går därför inte att avgöra den konkreta fara dessa målsäganden utsattes för. För de målsäganden där analyser har visat spår av Alimemazin eller bensodiazepiner har en bedömning i de enskilda fallen inte heller kunnat göras, även om de rättstoxikologiska yttrandena har beskrivit potentiella följder av överdosering av substanserna och att det finns rapporterade dödsfall. Vid dessa omständigheter är det inte visat att samtliga målsäganden har utsatts för livsfara. Hovrätten anser dock att målsägandenas okontrollerade intag av drogerna utan efterföljande tillsyn i samtliga fall i vart fall har inneburit en allvarlig risk för deras hälsa, vilket ES, CU, LJ och PL har insett och förhållit sig likgiltiga inför.

Målsägandena har i sitt drogade tillstånd lämnats skyddslösa och i utsatt ställning. ES och i förekommande fall CU, LJ och PL har på ett välplanerat och förslaget sätt hänsynslöst utnyttjat målsägandenas skyddslösa ställning för att i målsägandenas hem stjäla deras tillhörigheter och,

i tio av tolv fall, olovligen ta deras betalningsverktyg i form av mobiltelefoner med BankID och bankkort med avsikt att använda dessa för att bereda sig själva och/eller andra vinning. Deras gärningar har inneburit en mycket allvarlig kränkning av målsägandenas integritet.

Trots att ingen av de nämnda omständigheterna motiverar, bedömda var för sig, att rånen ska rubriceras som grova är omständigheterna sådana att de tillsammans, i samtliga fall, vid en helhetsbedömning där också övriga omständigheter vid rånen beaktas, gör att rånen framstår som så kvalificerat allvarliga att de ska bedömas som grova rån.

Överklagandena

PL har yrkat att Högsta domstolen ska döma honom för två fall av medhjälp till rån av normalgraden, istället för två fall av medhjälp till grovt rån. Han har vidare yrkat att Högsta domstolen under alla förhållanden ska lindra påföljden och sätta ned skadeståndsskyldigheten,

CU har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna henne från ansvar för fyra fall av grovt rån och tre fall av medhjälp till grovt rån samt befria henne från skyldigheten att utge skadestånd till målsägandena. Hon har vidare yrkat att Högsta domstolen ska upphäva hovrättens beslut om utvisning och återreseförbud samt att hon under alla förhållanden ska dömas till en lindrigare påföljd. Clara har slutligen yrkat att den från henne i beslag tagna mobiltelefonen ska återlämnas till henne när domen vunnit laga kraft.

AT har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet mot henne, undanröja påföljden samt befria henne från skyldigheten att betala skadestånd, avgift till brottsofferfonden och kostnaden för försvarare. I andra han har hon yrkat att påföljden under alla förhållanden mildras, att skyldigheten att betala skadestånd sätts ner och att hon befrias från återbetalningsskyldighet för försvararkostnaden alternativt att återbetalningsskyldigheten sätts ned.

LJ har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna henne från ansvar för brottet hon dömts för eller, i andra hand, döma henne för rån av normalgraden. Hon har vidare yrkat att Högsta domstolen under alla förhållande ska döma ut en lindrigare påföljd och sätta ned skadeståndsskyldigheten.

ES har, enligt komplettering av sitt ursprungliga överklagande (aktbilaga 19), yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet och befria henne från skyldigheten att betala skadestånd. Hon har vidare yrkat att Högsta domstolen ska upphäva hovrättens beslut om utvisning och återreseförbud samt under alla förhållanden döma ut ett lindrigare straff och sätta ner skadestånden.

Som grund för prövningstillstånd har *PL*, *CU*, *LJ* och *ES*, med hänvisning till begränsad och spretande underrättspraxis, gjort gällande att det finns ett behov av Högsta domstolens vägledning i frågan om vilka kriterier som bör gälla i fråga om gränsdragningen mellan rån av normalgraden och grovt brott när det är frågan om rån genom försättande i vanmakt eller annat sådant liknande tillstånd.

AT har som grund för prövningstillstånd gjort gällande att det behövs vägledning när det gäller utdömning av ansvar för penningtvättsbrott samt i fråga om återbetalningsskyldighet av kostnader i mål av större karaktär där det finns

tilltalade som har en begränsad inblandning men där försvaret behöver lägga ner en större arbetsinsats än vanligt.

Gällande reglering

Straffbestämmelserna

För rån döms, enligt 8 kap. 5 § första stycket brottsbalken, den som med våld på person eller med hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara, begår stöld (1), tvingar någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvingade eller någon i vars ställe denne är (2), eller olovligen tar eller tvingar till sig ett betalningsverktyg med avsikt att använda det för att bereda sig själv eller någon annan vinning (3). Straffet är fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år.

Lika med våld anses, enligt tredje stycket i paragrafen, att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd. Med uttrycket avses i första hand att offret försatts i sömn eller yrsel eller annars gjorts hjälplöst genom användande av bedövande medel (se prop. 1962:10 s. B 154). Rånvåldet överensstämmer i denna del med utformningen av straffbestämmelsen om misshandel, enligt vilken den som försätter annan person i vanmakt eller annat sådant tillstånd döms. Med vanmakt i misshandelsbestämmelsens mening avses praktiskt taget fullständig brist på kroppslig kontroll – exempelvis medvetslöshet, sömn, hypnotiskt tillstånd och total berusning av alkohol eller narkotika – och med vanmakt jämförbara tillstånd avses fullständig eller partiell förlamning eller bedövning av kroppen och ”bländning” med tårgas, peppar eller dylikt (se NJA 2013 s. 397).

För grovt rån döms enligt 8 kap. 6 § brottsbalken till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det, enligt andra stycket, särskilt beaktas om våldet har varit livsfarligt, om gärningsmannen har tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars har visat synnerlig råhet eller på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat den rånades skyddslösa eller utsatta ställning, eller om gärningen har varit av särskilt farlig art.

Särskilt om kvalifikationsgrunderna för grovt rån

Kvalifikationsgrunden ”livsfarligt våld” aktualiseras i första hand när det våld som har utövats innefattar grov eller synnerligen grov misshandel. Att våldet är livsfarligt avser inte skadornas omfattning och karaktär utan att våldet har utförts med risk för den utsattes liv. Kriteriet går tillbaka på tidigare regler om resande av livsfarligt vapen. Exempel på att våldet är livsfarligt i den meningen är angrepp med skjut- eller eggvapen på ett sådant sätt att gärningsmannen saknar egentlig kontroll över vilken skada som angreppet kan komma att medföra. (Se ”Rånet i tobaksbutiken” [I] och ”Rånet i guldsmedsbutiken” [II] NJA 2018 s. 767 jfr NJA 1988 s. 321 och ”Synnerligen grov misshandel?” NJA 2011 s. 89.) I ”Rånet i guldsmedsbutiken” bedömde Högsta domstolen – med beaktande av att den tilltalade riktat en skarpladdad halvautomatisk pistol mot flera personer, gjort ett flertal mantelrörelser med den i syfte att få den i

skjutklart läge och använt den för att slå sönder glasmontrar i butiken – att hans hantering av pistolen var sådan att den innebar mycket stora risker för de övriga personer som fanns på platsen och att rånet alltså hade inslag som måste betraktas som livsfarliga (p. 21).

Exempel på att gärningsmannen har visat ”synnerlig råhet” kan vara att tortyrliknande våld använts eller att långvarigt frihetsberövande skett.

När det gäller att bedöma om gärningsmannen ”*på hänsynslöst sätt har utnyttjat den rånades skyddslösa eller utsatta ställning*” kan hänsyn tas både till offrets allmänna möjligheter att försvara sig och till om offret har utsatts för våld av flera personer. Äldre personer, personer med funktionsnedsättning och barn hänförs också i allmänhet till kategorin skyddslösa och utsatta vid rånbrott. I rättstillämpningen har bl.a. bankpersonal och taxichaufförer ansetts befinna sig i en utsatt ställning. (Se ”Rånet i tobaksbutiken” NJA 2018 s. 767 [I] med hänvisning till NJA 1981 s. 335, NJA 1992 s. 357, NJA 2002 s. 270 och ”Samurajsvärdet” NJA 2012 s. 45.)

Kvalifikationsgrunden som avser gärningar av ”*särskilt farlig art*” ger utrymme att bl.a. beakta det sammanhang i vilket gärningen företagits och om gärningen haft påtagligt samhällsfarliga inslag. Ett rån kan exempelvis anses vara av särskilt farlig art när det ingått i brottsplanen att slå ut viktiga samhällsfunktioner, t.ex. genom anläggande av bränder, spridande av fotanglar på allmänna vägar eller framförande av bombhot. (Se prop. 2015/16:113 s. 86.)

Min bedömning

I de fall där kvalifikationsgrunder anges i brottsbeskrivningen tar gradindelningen sin utgångspunkt i dessa grunder. Uppräkningen av kvalifikationsgrunderna i 8 kap. 6 § brottsbalken är emellertid, som framgår av ordalydelsen, inte uttömmande. Det krävs därför att domstolen gör en helhetsbedömning av samtliga omständigheter vid brottet. Lagens exemplifiering innebär varken att det är nödvändigt att bedöma brottet som grovt när någon av kvalifikationsgrunderna förekommer eller att det är uteslutet att göra det i andra fall. För att ett rån ska bedömas som grovt bör emellertid i princip krävas att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som försvårande i motsvarande grad som normalt gäller i de fall som anges i lagens exemplifiering. (Se ”Rånet i tobaksbutiken” [I] och ”Rånet i guldsmedsbutiken” [II] NJA 2018 s. 767 med hänvisning till ”Bagagestölderna” NJA 2016 s. 1143 och ”Det grova överfallsrånet” NJA 2011 s. 466.)

De tolv rån som målet gäller riktades mot tolv målsägande i deras respektive hem. Flera av brottsoffren har berättat att de på olika sätt upplevde svårigheter att kontrollera sin kropp och de har varit medvetslösa under många timmar. Händelserna måste ha framstått som mycket skrämmande för dem. De tilltalade har agerat hänsynslöst och utnyttjat att målsägandena inte har haft någon möjlighet överhuvudtaget att försvara sig mot tillgreppen när de varit avsvimmade. Vid rånerna har egendom för betydande värden tillgreppits. Redan de nu redovisade omständigheterna talar för att det är frågan om allvarliga gärningar. Vid bedömningen har det vidare betydelse att rånerna har varit noggrant

planerade enligt ett brottsupplägg, genomförts på väsentligen samma sätt och innefattat flera medverkande personer med en sinsemellan organiserad ansvarsfördelning vid brottens genomförande. Gärningarna har präglats av en tydlig förslagenhet.

I målet aktualiseras särskilt frågan om rånvåldet har utförts med risk för målsägandenas liv. Den frågan har bedömts olika av tingsrätten och hovrätten.

Rånen har utförts genom att målsägandena har bedövats med en drog eller receptbelagt sömnmedel, i de flesta fall i kombination med alkohol, och därefter lämnats skyddslösa i livlöst tillstånd under många timmar utan någon tillsyn. Det står klart i målet att det vid en överdosering av de läkemedel som har använts vid flera av rånen finns rapporterade dödsfall och att en kombination med alkohol kan vara livshotande. Målsägandena har själva berättat att de vaknat ur medvetlöshet först efter många timmar, vilket innebär att de varit djupt sövda. Trots att farlighetsgraden av drog- och sömnmedelsintagen på individnivå för målsägandena inte har gått att klarlägga med stöd i de rättstoxikologiska yttrandena måste det enligt min uppfattning anses stå klart att handlandet att försätta målsägandena i medvetlöshet och därefter lämna dem livlösa åt sitt öde har inneburit en risk för de utsattas liv. Rånen har genomförts med sådana angrepp mot målsägandena som innebär att gärningspersonerna inte haft någon egentlig kontroll över vilken skada som angreppen skulle komma att medföra. Jag delar tingsrättens bedömning att målsägandena har försatts i ett livshotande tillstånd. Rånvåldet har enligt min uppfattning varit livsfarligt på det sätt som avses i 8 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Även vid en annan bedömning om rånvåldets farlighet än den jag gör är det min bedömning – också med en restriktiv tillämpning – att de redovisade omständigheterna i det här fallet är så kvalificerat allvarliga att rånen vid en helhetsbedömning ska bedömas som grova brott.

Jag ansluter mig till hovrättens överväganden i frågan om påföljd för PL, CU, LJ och ES samt delar även i övrigt hovrättens bedömningar i målet. Hovrättens dom bör stå fast.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Tingsrätten och hovrätten har vid en helhetsbedömning rubricerat rånen som grova brott, men gjort olika bedömningar när det gäller frågan om rånvåldet har inneburit fara för målsägandenas liv. Det saknas uttalanden i förarbeten eller tidigare praxis från Högsta domstolen om gränsdragningen mellan rån av normalgraden och grovt brott när det är frågan om rån genom försättande i

vanmakt eller annat sådant liknande tillstånd och jag delar därför de tilltalades uppfattning att det finns ett behov av Högsta domstolens vägledning i den frågan.

Med hänvisning till vägledningsbehovet tillstyrker jag prövningstillstånd i rubriceringsfrågan avseende de brott som PL, CU, LJ och ES har dömts för. Ett prövningstillstånd kunde förslagsvis meddelas med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett om gärningarna och de tilltalades uppsåt till dessa.

Enligt min uppfattning saknas i övrigt skäl för prövningstillstånd med anledning av vad som anförs i överklagandena.

Bevisuppgift och handläggning

Om Högsta domstolen skulle meddela prövningstillstånd ber jag om att få återkomma med bevisuppgift. Målet kan vid ett prövningstillstånd begränsat till frågorna om rubricering och påföljd avgöras utan förhandling.

Eva Thunegard

Eva Bloch

Kopia till:
Kammaråklagare Emma Tillberg.
Norrrorts åklagarkammare i Stockholm (AM-20769-24).
Utvecklingscentrum.